

OSVETNIČKA PORNOGRAFIJA U PRAVU I STVARNOSTI – POJMOVNA RAZGRANIČENJA I REGULATIVA

Sažetak

Suštinski, osvetnička pornografija je delo zloupotrebe i distribucije intimnih slika ili snimaka bez pristanka osobe koja se na tim materijalima nalazi. Zahvaljujući savremenoj informaciono-komunikacionoj tehnologiji, ovakva zloupotreba može dostići velike razmere i sadržaji dospeti do šire javnosti. Osvetnička pornografija je vrsta onlajn pornografije koja, mada kreirana uz pristanak druge osobe, biva distribuirana dalje bez njenog pristanka (Salter & Crofts, 2015). Nedvosmisleno osvetnička pornografija, kao savremena pojava, predstavlja ozbiljan izazov i viktimizaciju jer zahvaljujući zloupotrebi tehnike i tehnologije biva dostupna još široj javnosti. Kod žrtava osvetničke pornografije javlja se posttraumatski stres, poput onog koji doživljavaju žrtve seksualnog uznemiravanja i maltretiranja (Gruber & Fineran, 2007). Ovo delo prepoznato je od strane zakonodavstava brojnih zemalja, pre svega SAD i država Zapadne Evrope. U ovom radu, osim pojmovnih definisanja i razgraničenja termina, prikazaćemo kako je osvetnička pornografija predstavljena i sankcionisana u različitim zakonodavstvima i pokušati da damo predlog kako se ovo delo može uvrstiti u naš Krivični zakonik.

Ključne reči: osvetnička pornografija, internet, informaciono-komunikaciona tehnologija, zakon, viktimizacija.

* Magistar, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije, Beograd, Srbija.
E-mail: brankicajankovic09@gmail.com

** Redovni profesor, Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, Beograd, Srbija.
E-mail: nputnik@fb.bg.ac.rs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6374-7270>

REVENGE PORNOGRAPHY AT LAW AND REALITY – TERMS DEFINITIONS AND LEGISLATION

Summary

Essentially, revenge pornography is the act of abusing and distributing intimate images or recordings, without the consent of the person on those materials. By use of technology, this kind of abuse can reach large proportions and the contents gets to the general public. Revenge pornography is a type of online pornography that, although created with the consent of another person, is distributed further without their consent (Salter & Crofts, 2015). Unequivocally, revenge pornography, as a modern phenomenon, represents a serious challenge and victimization, because thanks to the abuse of technique and technology, it becomes available to an even wider public. Victims of revenge pornography experience post-traumatic stress, similar to that experienced by victims of sexual harassment and bullying (Gruber & Fineran, 2007). In this paper, apart from conceptual definitions and delimitation of terms, we will show how revenge pornography is depicted and sanctioned in different legislations and try to make a proposal on how this act can be included in our Criminal Code.

Keywords: revenge pornography, Internet, information and communication technology, law, victimization.

1. Uvod

„Osvetnička pornografija” je i pojam i fenomen koji se pojavio poslednjih godina i usko je vezan za pornografske sadržaje na internetu. Zloupotreba informaciono-komunikacionih tehnologija dovela je do stvaranja novog rizika, pa i krivičnog dela. Pojam osvetnička pornografija ukazuje na zloupotrebu prava, sa aspekta deljenja intimnih slika bez pristanka (Mania, 2024, p. 117). Kako bi razumeli ozbiljnost i suštinu ove pojave, potrebno je razmotriti i šta se podvodi pod termin pornografija. Osim laičkog posmatranja pornografije kao prikazivanja intimnih delova tela, ovaj termin je potrebno precizno i smisleno definisati, upravo zbog činjenice da se on, uz pojam opscenost koristi i eksploatiše u umetnosti, marketingu, ali da ima i svoju stranu zloupotrebe u svakodnevnom životu. Država ima potrebu za definicijom ukoliko želi da redukuje pornografiju ili opscenost ili da spreči da žene budu povređene ili viktimizovane zbog takvih objava (Lichter, 2013, p. 1155). Jedna od najuticajnijih definicija pornografije je ona koju su kreirale Dvorkinova

(Andrea Dworkin) i Makinonova (Catherine MacKinnon), sada već davne 1983. godine (Downs, 1989, pp. 34-35). Pema ovim autorkama, postoje tri elementa pornografije, a to su: seksualna eksplicitnost, podređenost žene i prikazi različitih seksualnih činova. Na osnovu rada Dworkinove i Makinonove, uz određene izmene, vrhovni sudovi u Kanadi i na Novom Zelandu usvojili su svoje definicije pornografije (Lichter, 2013, p. 1157). Sanstajn (Cass Sunstein) u svom radu objavljenom u časopisu *Duke Law Journal* iznosi da je suština pornografije u zlostavljanju žena i uz to dodaje da je element takvih sadržaja i to da žena zasluhuje maltretiranje, a sve sa ciljem da se kod konzumenata postigne uzbuđenje (Sunstein, 1986, pp. 589-627). Imajući u vidu navedene stavove i objašnjenja, nedvosmisleno osvetnička pornografija, kao savremena pojava, predstavlja ozbiljan izazov i viktimizaciju jer zahvaljujući zloupotrebi tehnike i tehnologije biva dostupna još široj javnosti. Ovo delo prepoznato je od strane zakonodavstava brojnih zemalja, pre svega SAD i država Zapadne Evrope. U ovom radu, osim pojmovnih definisanja i razgraničenja termina, prikazaćemo kako je osvetnička pornografija predstavljena i sankcionisana u različitim zakonodavstvima i pokušati da damo predlog kako se ovo delo može uvrstiti u naš Krivični zakonik, kao i u oblast visokotehnološkog kriminala.

2. Osvetnička pornografija – pojmovna razgraničenja, učestalost i posledice

Suštinski, osvetnička pornografija je delo zloupotrebe i distribucije intimnih slika ili snimaka bez pristanka osobe koja se na tim materijalima nalazi. Zahvaljujući savremenim tehnologijama, ovakva zloupotreba može dostići velike razmere i sadržaji dospeti do šire javnosti. Termin je relativno nov i upućuje na kršenje zakona, a proizilazi iz klasičnih motiva osvete (Mania, 2024, p. 117). Pored već ustaljenih i prisutnih oblika nasilja nad ženama, treba istaći da je upotreba savremenih tehnologija iznedrila nove forme nasilja nad ženama – *revenge porn* i *deepfake* (Dimovski, 2023, p. 156). Osvetnička pornografija je vrsta onlajn pornografije koja, mada kreirana uz pristanak druge osobe, biva distribuirana dalje bez njenog pristanka (Salter & Crofts, 2015, pp. 233-253). Opisivanje ovog termina uključuje i upotrebu tehnike za kreiranje, čuvanje i širenje poruka, slika ili snimaka seksualno eksplicitnog sadržaja (Flescher Peskin *et al.*, 2013, pp. 454-459). Pojedini autori u svojim objašnjenjima čak koriste i sintagmu „seksualno zlostavljanje upotrebom fotografija“ (McGlynn & Rackley, 2017, 534-561), a što najčešće upućuje na stav da ovakva dela potiču od bivših partnera ili supružnika, mada zloupotrebu ovakvih sadržaja mogu vršiti i treća lica radi sticanja materijalne koristi, kada najčešće govorimo o administratorima različitih veb-stranica, kreiranih upravo u ove svrhe. „Uzimajući u obzir sve gore navedene razloge, mi tvrdimo da je *pornografiju iz osvete* prikladnije označiti kao ‘nekonsenzualno širenje

eksplicitnih slika, koje opisuje čin deljenja seksualnih slika ili video-zapisa bez saglasnosti osobe na slici. Ovo takođe uključuje slučajeve koji se dešavaju ili onlajn ili van mreže, kada žrtva nije bila svesna ili nije pristala da bude fotografisana ili snimljena, ili kada su imali slike koje su u njihovom posedu bilo digitalno ili putem analognih zapisa, a što znači ukradene putem kompjuterskog hakovanja ili uobičajene krađe“ (Beyens & Lievens, 2016, p. 33).

S obzirom na (zlo)upotrebu tehnike za izvršenje aktivnosti osvetničke pornografije, potrebno je razgraničiti ovo delo od takozvane „dipfejk (*deepfake*) pornografije“. Analiza pravničkog sagledavanja osvetničke pornografije i dipfejk pornografije zahteva razumevanje kompleksnosti ova dva termina (McGlynn & Rackley, 2017). Dok osvetnička pornografija predstavlja vid seksualnog zlostavljanja, ali i svojevrsnog kršenja prava privatnosti, „termin dipfejk pornografija vodi poreklo sa Reddit foruma“ (Wang & Kim, 2022). Dipfejk pornografija podrazumeva korišćenje veštačke inteligencije (AI) i alatki i algoritama razvijenih na bazi AI za kreiranje lažnih pornografskih video-sadržaja. Suštinski, dipfejk video je materijal nastao upotrebom AI kako bi se nečije lice iskoristilo i foto-montiralo na tuđe telo (Mania, 2024, p. 117). U ovom slučaju, aktivnosti na društvenim mrežama i objavljivanje fotografija omogućavaju počiniocima da prikupe potreban materijal kako bi kreirali dipfejk pornografiju (Karasavva & Noorbhai, 2021, pp. 203-209). Američki pravosudni sistem jasno razgraničava i u krivično-pravnom smislu da osvetnička pornografija, odnosno deljenje intimnog materijala bez pristanka osobe koja se na njima nalazi, nije isto što i kreiranje lažnog sadržaja nazvanog dipfejk pornografija. U drugom slučaju, žrtve su u izvesnoj meri same „krive“, mada ne pravno ili moralno, više u društvenom pogledu, što su svoje slike učinile dostupnim putem društvenih mreža, ali što svakako ne daje za pravo da i one budu zloupotrebljene, u ovom slučaju najčešće radi ucene ili sticanja materijalne koristi. U oba slučaja, pornografski sadržaj je svakako prisutan i štetan po žrtvu, njena prava i privatnost (Westerlund, 2019, pp. 40-53). Takođe, treba imati u vidu da osvetnička pornografija potpada pod kišobran nekonsenzualne pornografije, ali i da svaki pornografski sadržaj načinjen bez pristanka nije istovremeno i osvetnički (Bates, 2017, p. 23), a osim želje za osvetom, počinioci nekada podele ili prodaju intimni sadržaj veb-sajtovima kreiranim u svrhe osvetničke pornografije, čime i počinilac i veb administrator stiču profit. Nekoliko takvih veb-sajtova kreirano je tokom 2010. godine (Stroud, 2014, pp. 168-183), a tokom tri meseca u 2011. godini primili su 10.000 fotografija (Bates, 2017, p. 23). Osvetnička pornografija, s obzirom na autentičnost materijala i osobe koja se na njima nalazi i svesne namere počinioca da nanese štetu žrtvi deljenjem tog sadržaja, predstavlja ne samo danas rasprostranjeno krivično delo već i čin koji nanosi različite traume viktimizovanoj osobi. Servis britanske vlade – Revenge Porn Helpline –registrovao je porast broja dela osvetničke pornografije za 87% u 2020. godini u odnosu na

prethodnu godinu. Istraživanje takođe pokazuje da su kod ovih dela najčešće žrtve žene – u čak 75% slučajeva (Citron & Franks, 2014, pp. 345-392). Žrtve osvetničke pornografije doživljavaju javnu sramotu, pa čak i osudu, depresiju, anksioznost, neke i otkaz; u tom slučaju teže nalaze novi posao, a postaju i žrtve uznemiravanja i praćenja od strane trećih lica (Citron & Franks, 2014, pp. 345-392). Prema istraživanju koje je sproveda Popkinova (Helen A.S. Popkin), u SAD, svaka deseta osoba doživela je da njen bivši partner podeli intimne slike bez njenog znanja i pristanka (Popkin, 2012). Otežavajuća činjenica u celokupnom ovom delu je kada ovakav materijal biva postavljen na internet, pa ga je nakon toga teško ili nemoguće ukloniti, u zavisnosti od toga koliko se daljih deljenja desilo i da li su uključeni i veb-sajtovi i kriminalci na internetu. Žrtve osvetničke pornografije prijavljuju brojne neprijatnosti i probleme, poput onih da su dobijale otkaz, morale da menjaju školu, čak i identitet (Franklin, 2014, p. 1309). Nažalost, „kako nas je snažna dinamika u ovoj oblasti zahvatila, tehnikalizacija ljudske komunikacije je usvojila nove metode, i to tako da je preostalo samo jedno – potpuna zamena stvarnosti ‘stvarnošću’ mreža“ (Petrović, 2022, p. 471). Prema Blumovoj (Sandra Bloom), trebalo bi da osvetnička pornografija bude okarakterisana kao seksualni prestup, zbog sličnosti sa drugim oblicima seksualnog zlostavljanja, poput napada ili uznemiravanja (Bloom, 2014, p. 278). Kod žrtava osvetničke pornografije javlja se posttraumatski stres, poput onog koji doživljavaju žrtve seksualnog uznemiravanja i maltretiranja (Gruber & Fineran, 2007). Osvetnička ili kako je neki autori karakterišu i kao „nekonsenzualna prnografija“ nije bila toliko raspostranjena do pre samo pet godina (Bates, 2017, p. 23) – upotreba pametnih telefona, veb-kamera i laptopova učinila je da nastaje sve više digitalnih intimnih sadržaja, ali i da oni, u svrhu osвете, bivaju nakon čuvanja i distribuirani.

3. Tretman dela osvetničke pornografije u pravosuđu pojedinih zemalja

Teoretičari ispituju vezu interneta i ljudskih prava, kao i značaj koji internet ima u realizaciji priznatih ljudskih prava. Velika pažnja se posvećuje i sajber bezbednosti, kao i pitanjima sajber kriminala (Jelisavac Trošić & Gordanić, 2023, pp. 375-394). Sjedinjene Američke Države su, među prvim, nastojale da definišu ne samo pornografiju već i dela osvetničke pornografije u okviru svoje legislative. Pošto je širenje pornografskih slika bez pristanka privuklo značajnu pažnju proteklih godina u Sjedinjenim Državama (Beyens & Lievens, 2016, p. 34), zakonodavstvo SAD je trenutno najnaprednije po ovoj temi. Američki Kongres je 1996. godine donošenjem Zakona o pristojnosti u komunikacijama (Communications Decency Act) nastojao da reguliše oblast pornografije na internetu. Međutim, značajna ograničenja u pogledu odgovornosti postavljena su u Sekciji 230, za čije izglasavanje je izvršeno jako lobiranje od

strane internet provajdera i vlasnika veb-sajtova. Sekcijom 230 Kongres je promovisao, s jedne strane, slobodu razmene na internetu, ali je istovremeno i ohrabrivao host-provajdere da dobrovoljno vrše monitoring sadržaja koji se postavlja i deli, u odnosu na njihov opsceni sadržaj. Ako provajder odbije da nadgleda i reguliše sadržaj na svom veb-sajtu, mogao bi da izbegne odgovornost za prikazano, mada te materijale Kongres može smatrati uznemirujućim. S druge strane, ako provajder nadgleda svoje veb-sajtove, korisnik treba da ga obavesti o sadržaju svoje objave i ako one nepoželjne ne budu uklonjene, administrator će biti odgovoran (Franklin, 2014, p. 1312). U slučaju osvetničke pornografije, pojedinci koji postavljaju i dele takav sadržaj nemaju imunitet prema Sekciji 230, ali ga internet servis provajderi imaju (Popkin, 2012) jer se smatra da oni nisu podstrekivali na stvaranje i deljenje takvog materijala (Franklin, 2014, pp. 1303-1335). Provajderi nemaju imunitet jedino u slučajevima kada se postavljeni sadržaj smatra kažnjivim po osnovu Federalnog krivičnog zakona, kao i Zakona o intelektualnoj svojini. Treba imati u vidu da „američki sistem ima visok nivo senzitivnosti na društvene inicijative“, te da nije neuobičajeno da se zakoni menjaju kao rezultat pritiska društva, prvo kroz amandmane na nivou država, a zatim i na federalnom nivou (Mania, 2020, pp. 2079-2097; Helmholtz, 1990, pp. 1207-1228). Trenutno ne postoji nikakav savezni američki zakon koji bi to konkretno delo mogao da unificirano kriminalizuje (Lipton, 2011). Međutim, s obzirom na izuzetno brz porast visokorizičnih profila, često sa dramatičnim slučajevima koji su se desili tokom poslednjih nekoliko godina i medijskom pažnjom koja je pratila ove događaje, nekoliko državnih zakonodavaca usvojilo je sopstvene statute na državnom nivou (Whitehurst, 2015). U kalifornijskom Kaznenom zakoniku (Penal Code), kao definicija osvetničke pornografije navodi se sledeće: „Svaka osoba koja namerno distribuira sliku intimnog dela tela ili delova neke druge identifikovane osobe ili slike osobe koja je uključena u čin seksualnog odnosa, sodomije, oralne kopulacije, seksualnog odnosa penetracije, ili slika masturbacije od strane prikazane osobe ili u kojoj ova osoba učestvuje, pod okolnostima u kojima se osobe slažu ili razumeju da će slika ostati privatna, osoba koja distribuira sliku zna ili treba da zna da će distribucija slike izazvati ozbiljan emocionalni stres prikazanoj osobi“ (CA Penal Code 647(j)(4)). U Kaliforniji širenje seksualnih slika bez saglasnosti smatra se prekršajem, za koji je zaprećena kazna do šest meseci zatvora i novčana kazna od 1.000 dolara (Beyens & Lievens, 2016, p. 36). Prema zakonu države Illinois, osvetnička pornografija definiše se na sledeći način:

„Osoba širi privatne seksualne slike bez pristanka kada:

- (1) namerno distribuira sliku druge osobe:
 - (A) koja ima najmanje 18 godina; i
 - (B) koja se može identifikovati na osnovu same slike ili informacija prikazanih u vezi sa slikom; i

- (C) koja se bavi seksualnim činom ili čiji su intimni delovi otkriveni, u celini ili delimično; i
- (2) dobija sliku pod okolnostima u kojima bi razumna osoba znala ili razumela da je slika bila i da je trebalo da ostane privatna; i
- (3) zna ili je trebalo da zna da osoba na slici nije pristala na njenu distribuciju“ (720 iCS 5/11e23.5).

Kazna za ovo krivično delo je od jedne do tri godine zatvora, uz moguću i novčanu kaznu do 250.000 dolara.

Evropska unija, s druge strane, počiva na autonomiji nacionalnih zakonodavstava, te su razlike u regulativama o pojedinim pitanjima i delima moguće (Mania, 2024, p. 119). Ipak, problematika poput osvetničke pornografije pokazala je tendenciju da kroz Opštu uredbu o zaštiti podataka (General data Protection Regulation) bude unificirana na nivou zemalja članica i same Unije (Goddard, 2017, pp. 703-705). Međutim, ovo nije donelo veliku satisfakciju žrtvama, otkada je 2022. godine krivičnopravni pogled na osvetničku pornografiju unitarno uobličen – na njima je da podnose privatne tužbe protiv počinioca, drugih korisnika i administratora. Određena zaštita i krivica za administratora postoji i u okviru Direktive o uslugama audio-vizuelnih medija (Audiovisual media Service Directive) koja obavezuje platforme za deljenje video-materijala da sprovedu mere kojima bi publiku zaštitile od sadržaja i njihovih vlasnika koji time čine krivično delo po zakonima EU.

Belgija je 2020. godine uvela inovacije u zakonodavstvo baveći se okolnostima osvetničke pornografije (Mania, 2024, p. 120). Pravnim propisima je predviđena novčana kazna od 200 do 15.000 evra, kao i moguća zatvorska kazna između šest meseci i pet godina. Amandmanom su uvedene i odredbe koje omogućavaju sprovođenje procesa uklanjanja slika sa veb-sajta u slučajevima kada je prekršilac pod belgijskom jurisdikcijom (Beyens & Lievens, 2016, pp. 31-43).

Francuska je 2016. godine usvojila Zakon o digitalnoj republici (La loi pour une République numérique est promulguée), čime je stvorila osnovu i za proce-suiranje osvetničke pornografije. U Krivičnom zakonu, u čl. 226-2-1 navodi se da je kažnjiva činjenica da je sadržaj promovisan bez saglasnosti osobe, da je dokument seksualne prirode omogućen da bude viđen od strane trećeg lica ili javnosti (McGlynn & Rackley, 2017, pp. 534-561). Za ovo krivično delo zaprećena je kazna do dve godine zatvora i do 60.000 evra.

U Nemačkoj ne postoji zakon koji direktno navodi i bavi se osvetničkom i dip-fejk pornografijom (Benedick, 2018). Ipak, postojeća legislativa se može primeniti i na ove slučajeve (Franks, 2017). Kao relevantno se uzima tumačenje nemačkog Saveznog suda iz 2015. godine, a koje je izneto u presudi povodom obelodanjivanja fotografija bivšeg partnera, na njegov zahtev. Time je usvojena kriminalizacija dela

kojima se „povređuje intimna privatnost uzimanjem slike“, omogućavanje da se prava žrtava potvrde u situacijama nezakonitog širenja fotografija trećim licima, čak i u situacijama pristanka u vreme snimanja (Mania, 2024, p. 121).

Definicija španskog pravosuđa je interesantna sa aspekta pogleda na to ko su žrtve, a ko počinio delo osvetničke pornografije. Naime, u izmeni čl. 197, st. 7 Krivičnog zakona Španije, koja je izvršena 2015. godine, navodi se da ukoliko pojedinac, bez saglasnosti osobe na koju se to odnosi, podeli ili pošalje trećim licima audio-vizuelne snimke osobe koji su tada uz znanje kreirani u njenoj kući ili na bilo kom drugom mestu, on će biti kažnjen zatvorom od tri meseca do godinu dana (Spanish Penal Code, 2015). Ovakva definicija ukazuje da je počinilac osvetničke pornografije muškog pola, što, iz prethodno navedenih istraživanja u većini slučajeva jeste činjenica. Međutim, trebalo bi da zakoni budu u ovom smislu neutralni i primenjivi na svakog počinioča, u ovom slučaju bez obzira na pol.

3.1. Mogućnosti u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije

Krivični zakonik, a ni druga pravna akta ovog ranga ne prepoznaju delo ni osvetničke, ni dipfejk pornografije, iako svedočimo da je ova pojava u porastu i kod nas, a da je u drugom slučaju koriste čak i maloletna lica, uz pomoć besplatnih aplikacija do kojih mogu doći putem pametnih telefona.

Ono što naš Krivični zakonik Republike Srbije (dalje u tekstu: Zakonik) poseduje i propisuje, a što može biti polazna osnova za uvrštavanje dela osvetničke pornografije u kaznenu politiku jeste sledeće – čl. 112 Zakonika navodi definiciju: „(17) Računarski podatak je svako predstavljanje činjenica, informacija ili koncepta u obliku koji je podesan za njihovu obradu u računarskom sistemu, uključujući i odgovarajući program na osnovu koga računarski sistem obavlja svoju funkciju“. Postojanjem ove definicije, moguće je fotografije i audio-video snimke pornografskog sadržaja, nastale uz prvobitnu saglasnost svih osoba koje se na njima nalaze, okarakterisati kao računarski podatak kojim se može manipulirati (menjati, umnožavati, deliti). U vezi s tim, čl. 145 Zakonika, u kojem se, između ostalog, navodi „(1) Ko objavi ili prikaže spis, portret, fotografiju, film ili fonogram ličnog karaktera bez pristanka lica koje je spis sastavilo ili na koga se spis odnosi, odnosno bez pristanka lica koje je prikazano na portretu, fotografiji ili filmu ili čiji je glas snimljen na fonogramu ili bez pristanka drugog lica čiji se pristanak po zakonu traži i time osetno zadre u lični život tog lica, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dve godine“, neosporno se može dopuniti dodatnim stavom koji bi ovo delo proširio i na oblast osvetničke pornografije. Ovaj stav sadrži sve bitne elemente za definisanje novog dela: objavu bez pristanka, spis, fotografiju ili film ličnog karaktera i zadiranje u lični život tog lica. Shodno navedenom, ovaj član moguće je dopuniti novim krivičnim delom koje

bi sadržalo upravo navedene bitne elemente i karakteristike dela, a koje bi se odnosilo na spise, fotografije ili snimke pornografskog sadržaja, za koje osoba koja se na njima nalazi nije dala pristanak za deljenje i pokazivanje trećim licima i javnosti. Pri tome, potrebno je i jasno definisati pornografski sadržaj, koji ni na koji način neće opisom i lingvističkim konstrukcijama imati mizogini karakter ili ton uvredljivosti za one koji su takav materijal, saglasno samo za svoje potrebe načinili. Pornografski sadržaj, njegov nastanak i deljenje detaljno su opisani u okviru vrlo ozbiljnog krivičnog dela – „iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu“. Pojediniosti i definicije u okviru ovog krivičnog dela mogu se iskoristiti i za definisanje i kaznenu politiku u slučaju osvetničke pornografije.

4. Zaključak

Ne bismo bili prvi koji bi izjavili da su tehnika i tehnologija, pored brojnih mogućnosti za čovečanstvo, olakšali i izvršenje nekih krivičnih dela ili čak postali osnovna alatka za stvaranje novih. Takav je slučaj i sa osvetničkom i dipfejk pornografijom i mnogim nezakonitim radnjama koje se odvijaju pod okriljem *dark* i *deep web*-a. Nažalost, čini se da su izvršioci krivičnih dela koji koriste tehnička i softverska dostignuća u prednosti u odnosu na organe istrage i sudstva. Sama suština i kompleksnost interneta i virtuelne stvarnosti, s jedne strane, i imperativa slobode govora i ljudskih prava, s druge, čine da se dešavanja, pa i krivična dela u sajber prostoru teško definišu, otkrivaju i procesuiraju. Svakako da otežavajuću okolnost predstavlja i činjenica da internet provajderi i administratori veb-sajtova nisu uvek voljni da učestvuju u donošenju adekvatne krivičnopravne regulativne, a nekada čak, zbog interesa profita, lobiraju i protiv nje.

Pregled postojećih zakonskih rešenja u zemljama koje su tehnološki najviše napredovale, ali su istovremeno i prepoznale raširenost fenomena osvetničke pornografije i štetu koju ona nanosi po pojedincima (traume) i društvu (slobodan pristup eksplicitnim sadržajima čak i maloletnim licima), pokazao je da je ovo delo moguće jasno definisati, otkriti i sankcionisati.

Druga krivična dela i definicije koje smo prikazali u našem Krivičnom zakonu pokazuju da postoje legislativne osnove da se osvetnička pornografija može uvrstiti i u naše pozitivno pravo. Primeri iz prakse kojima svedočimo i o kojima svedoče žrtve, kao i traume koje su pretrpele, ukazuju da je krivičnopravno definisanje osvetničke pornografije preko potrebno, posebno kada imamo u vidu i pomenutu činjenicu da je, naročito kod mladih, već prisutna i aktivnost kreiranja dipfejk pornografije.

Literatura

- Bates, S. 2017. Revenge Porn and Mental Health: A Qualitative Analysis of the Mental Health Effects of Revenge Porn on Female Survivors. *Feminist Criminology*, 12(1), pp. 22-42. <http://dx.doi.org/10.1177/1557085116654565>
- Beyens, J. & Lievens, E. 2016. A Legal Perspective on the Non-Consensual Dissemination of Sexual Images: Identifying Strengths and Weaknesses of Legislation in the US, UK and Belgium. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 47, pp. 31-43.
- Bloom, S. 2014. No Vengeance for Revenge Porn Victims: Unraveling why this Latest Female-Centric, Intimate-Partner Offense is Still Legal, and Why We Should Criminalize It. *Fordham Urban Law Journal*, 42, p. 234-289.
- Citron, D. K. & Franks, M. A. 2014. Criminalizing Revenge Porn. *Wake Forest Law Review*, 49, p. 345-392, University of Maryland Legal Studies Research Paper No. 2014-1, Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2368946>, 2. 10. 2024.
- Fleschler Peskin, M., Markham, C. M., Addy, R. C., Shegog, R., Thiel, M. & Tortolero, S. R. 2013. Prevalence and Patterns of Sexting among Ethnic Minority Urban High School Students. *Cyberpsychology, Behavior and Social Network*, June, 16(6), pp. 454-459. 10.1089/cyber.2012.0452.
- Dimovski, D. 2023. Osvetnička pornografija: kriminološki i krivičnopravni aspekt. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 98(LXII), pp. 155-174.
- Franklin, Z. 2014. Justice for Revenge Porn Victims: Legal Theories to Overcome Claims of Civil Immunity by Operators of Revenge Porn Websites. *California Law Review*, 102(5), pp. 1303-1335.
- Goddard, M. 2017. The EU General Data Protection Regulation (GDPR): European Regulation that Has a Global Impact. *International Journal of Market Research*, 59(6), pp. 703-705.
- Helmholz, R. H. 1990. Continental Law and Common Law: Historical Strangers or Companions? *Duke Law Journal*, 6, pp. 1207-1228. Illinois Law 720 ILCS 5/11e23.5
- Jelisavac Trošić, S. & Gordanić, J. B. 2023. Priznanje prava na pristup internetu kao samostalnog ljudskog prava – potencijali i prepreke. *Strani pravni život*, god. LXVII, 3, pp. 375-394.
- Karasavva, V. & Noorbhai, A. 2021. The Real Threat of Deepfake Pornography: A Review of Canadian Policy. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 24(3), pp. 203-209. Dostupno na: <https://doi.org/10.1089/cyber.2020.0272>, 2. 10. 2024.
- Lichter, S. 2013. Unwanted Exposure: Civil and Criminal Liability for Revenge Porn Hosts and Posters. *Harvard Journal of Law & Technology*. Dostupno na: <http://jolt.law.harvard.edu/digest/privacy/unwanted-exposure-civil-and-criminal-liability-for-revenge-porn-hosts-and-posters>, 20. 9. 2024.
- Lipton, J. D. 2011. Combating Cyber-Victimization. *Berkeley Technology Law Journal*, 26(2), 1119-1122. Dostupno na: <http://scholarship.law.berkeley.edu/btlj/vol26/iss2/5>, 20. 9. 2024.

- Mania, K. 2020. The Legal Implications and Remedies Concerning Revenge Porn and Fake Porn: A Common Law Perspective. *Sexuality & Culture*, 24(6), pp. 2079-2097.
- Mania, K. 2024. Legal Protection of Revenge and Deepfake Porn Victims in the European Union: Findings from a Comparative Legal Study. *Trauma, Violence, & Abuse*, Vol. 25(1), pp. 117-129.
- McGlynn, C. & Rackley, E. 2017. Image-Based Sexual Abuse. *Oxford Journal of Legal Studies*, 37(3), pp. 534-561.
- Petrović, D. 2022. Privacy and Protection of Personal Data – Criminal Law Aspect. *Strani pravni život*, LXVI(4), pp. 469-489.
- Popkin, H. A. S. 'Revenge Porn' Site Shut Down by 'Anti-Bullying' Site, *NBC* (Apr. 20, 2012, 12:37 PM). Dostupno na: <http://www.nbcnews.com/tech/internet/revenge-porn-site-shut-down-bullying-site-f726532>, 24. 9. 2024.
- Salter, M. & Crofts, T. 2015. Responding to Revenge Porn: Challenges to Online Legal Impunity. In: Comella, L. & Tarrant, S. (eds.), *New Views on Pornography: Sexuality, Politics, and the Law*. Praeger, pp. 233-253.
- Stroud, S. R. 2014. The Dark Side of the Online Self: A Pragmatist Critique of the Growing Plague of Revenge Porn. *Journal of Mass Media Ethics*, 29, pp. 168-183. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1080/08900523.2014.917976>, 24. 9. 2024.
- Sunstein, C. R. 1986. Pornography and the First Amendment. *Duke Law Journal*, 4, pp. 589-627. Dostupno na: <https://scholarship.law.duke.edu/dlj/vol35/iss4/1>, 24. 9. 2024.
- Wang, Z., & Kim, J. K. 2022. Comments on "Statistical inference with non-probability survey samples"..*Survey Methodology*, Statistics Canada, Catalogue No.12-001-X, 48(2). Dostupno na: <http://www.statcan.gc.ca/pub/12-001-x/2022002/article/00007-eng.htm>, 24. 9. 2024.
- Westerlund, M. 2019. The Emergence of Deepfake Technology: A Review. *Technology Innovation Management Review*, 9, pp. 40-53. <https://doi.org/10.22215/timreview/1282>, 24. 9. 2024.
- Whitehurst, L., 2015. Layton Man Gets Jail Time in Utah 'Revenge Porn' Case. *Desert News*, 17 March. Dostupno na: <http://www.deseretnews.com/article/865624437/>, 24. 9. 2024.

Pravni izvori

- Krivični zakonik Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005...35/2019
- California Penal Code Section 647(j)(4)(A) & (B) (CA Penal Code x 647(j)(4)(A)-(B)(2013)), Dostupno na: <http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section¼pen&group¼00001-01000&file¼639-653.2>, 24. 9. 2024.
- Spanish Penal Code. 2015. Dostupno na: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/18760>, 24. 9. 2024.

